

İslam ve semboller

Diyanet Avrupa Aylık Dergi'nin ücretsiz ekidir.

Aralık 2011 • Sayı 152

Allah; Kâbe'yi,
o saygıdeğer evi,
haram ayı, hac kurbanını ve (bu
kurbanlara takılı) gerdanlıkları
insanlar(ın din ve dünyaları) için
ayakta kalma (ve canlanma) sebebi
kıldı. Bunlar, göklerde ve yerde ne
varsa hepsini Allah'ın bildiğini ve
Allah'ın (zaten) her şeyi hakkıyla
bilmekte olduğunu
bilmeniz içindir.

(Mâide, 97)

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar ile

İslam ve semboller üzerine

Söyleşi: Dr. Yüksel Salman

Sembol nedir, bize neyi çağırıştırır?

Sembol deyince yıllar önce okuduğum hacmi küçük ama çağrışımı ve içeriği çok geniş olan bir kitap aklıma geliyor. Kitabın başlığı "homo semioticus", yani "anlamlandırılan insan". İnsan sembollerle var olan bir varlıktır, diyor. Aslında sembol dediğimiz şey, bu kitapta da anlatıldığı gibi anlam üzerine odaklanıyor. Anlama konu olan her şey aslında sembol değeri taşıyor. Orada da anlatıldığına göre, anlam varlığı olan insan, eşyaya mana yüklüyor. Eşyayı adlandırıyor, eşyaya bir isim veriyor. İsimle eşya kimlik kazanıyor. O kimliğe daha sonra insan tarafından yeni anlamlar yüklendikçe, eşya yeni mahiyetler kazanıyor, kimliği derinleşiyor, anlamı derinleşiyor, hatta bir müddet sonra o isim ilk baştaki

basit ad olmayı aşarak bir simge hâline geliyor. Böylece insan, bir semiotik varlık yani sembollerle simgelerle konuşan, anlaşılan iletişim kuran bir varlık oluyor. Bu durum dil teorilerinde de anlatılır: İnsan işaretlerle de anlaşıyor. İşaret dili dediğimiz bir dil var ve o da sembollerden oluşuyor, simgelerden oluşuyor.

İşaretler, bir mana ifade ediyor. Tarihin ilk zamanlarından itibaren, yani insan eşyayı kullanmaya başladığı, birbiriyle iletişime geçtiği günden itibaren insan işaretlerle eşyayı adlandırıyor, ona mana yüklüyor. Böylece hakikatten mecaza doğru yol alıyor. Bunu da sembollerle, simgelerle yapıyor. Aslında toplamda bütün kâinat, bütün varlık da bir 'âlem'dir bir 'işaret'tir.

O bir şeyi gösteriyor, Yüce Yaratıcı'yı, Allah Teala'yı işaret ediyor. O bakımdan varlığın hepsi ayet olmuş oluyor.

İşte enfüsteki, afaktaki ayetler dediğimiz zaman da, bütün kâinatın, göklerin, yıldızların, güneşin, ayın, yağmurun, karın, dağların, bütün varlığın mahlûkâtın, hayvanatın, nebatatın, cematatın hepsinin bir gösteren olmasını, bir işaret olmasını anlıyoruz. İnsan sadece fizik âlemi anlamlandırmıyor aynı zamanda metafizik âlemi de anlamlandırıyor. Misallerle, temsillerle metafizik âleme işaret ediyor, metafizik âlemi anlayabilmek ve anlatabilmek için. Bunu biraz daha ileri götürürsek, doğrudan metafizik âlemden bilgi alan, vahiy alan peygamberlerin getirdiği mesajlar, metafizik âleme işaret eden göstergeler oluyor.

Kur'an-ı Kerim'de "Şeâir"den söz ediliyor. Bunu biraz açar mısınız?

Her insanın, her toplumun olduğu gibi her inanç sisteminin de ona kimliğini, kişiliğini veren sembolleri, alametleri vardır. Bunlara şeâir diyoruz. Hatta bütün dinlerin ibadet formları, aslında aynı zamanda o dinlerin özgün kimliğini belirlediği için birer şeâiridir. Müslümanlıkta namaz, bir şîardır. Müslümanlığa mahsus bir ibadet tarzıdır ve aynı zamanda bir semboldür. Bir insanın kıyamda durması, rûkûya varması, secdeye yönelmesi bunların hepsi birer semboldür, birer temsildir. Ama bunun, ayakta durmanın, eğilmenin ve kapanmanın ötesinde bir manası, sembol değeri vardır. O da nedir? Allah'a münacattır, Allah'a kulluktur, Allah'a ibadettir. Bunun sembolik anlamı dediğimiz zaman, bunun temsili anlamını kastetmiş oluyoruz.

Kurban da bir semboldür. Normalde kurban bir canlının boğazlanması, kanının akıtılması, hayatının sona erdirilmesi ile Yüce Yaratıcı'ya bir sunakta bulunmaktır. Ama gayesi açısından bakıldığında bu nedir?

Allah'ın rızasını gözeterek, bir bağıшта bulunmaktır. Onun için Kur'an-ı Kerim'de "Kurbanların ne etleri, ne kanları Allah'a ulaşır. Allah'a ulaşacak olan sizin takvanızdır." buyrulur. Bütün ibadetler için de aynı şey geçerlidir. Mademki hayvanlar, bitkiler bir tüketim varlığı olarak var edilmiştir, Allah öyle yaratmıştır, bunların tüketilmesi kadar doğal bir şey olamaz. Yani bunların tüketilmesi bir canlının telef edilmesi demek değildir, ama niyetle birlikte. Kişisel menfaatin ötesinde bir niyet taşıdığı için o, dinî bir sembol değeri kazanmış oluyor. Ama din her zaman bizi uyarıyor: Sembollerin gösterdiği hedefi hiçbir zaman unutmayın, sembollerin kendisine takılıp kalmayın. Çünkü sembolün kendisi hiçbir zaman aslî ve nihaî hedef değildir.

Mesela hac, sembollerin en fazla yüklü olduğu ibadettir değil mi?

Tabii. Hac, ibadetler içerisinde sembollerin en yoğun olduğu ibadettir. Hatta mahza sembollerden oluşan bir ibadettir. Hep temsilî bir ibadettir. İşte onu söylüyordum, Kur'an-ı Kerim'de, "İnne's-safâ ve'l-mervete min şeâirillâh" deniliyor. Yani Safa ile Merve Allah'ın şeâirindedir. Hac menasikini oluşturan bütün unsurlar aslında şeâirdir. Şeâir olunca hepsi Allah'ı bize hatırlatan temsilî mekânlar ve davranışlar olmuş oluyor. Hz. İbrahim'den bize intikal eden o ibadeti bize hatırlatan birer sembol olmuş oluyor.

Selâm da bir sembol müdür?

Selâm da öyle. Hem selâm veriş tarzı, hem de selâmın Allah'ın isimlerinden biri olması insanlar arası iletişime bir anlamda lahutî, metafizik bir mana katıyor. Selâm, sadece iki ruh taşıyan kişinin veya iki canlının birbirine başını eğmesinden ibaret bir fiziksel hareket olarak kalmıyor. Bir anlamda selâmla kendi içtenliğini, samimiyetinizi öbür tarafa aktarıyorsunuz. Selâm verdiğimizde bir anlamda metafiziğe bağlanıyorsunuz ve o ilahî olan selâmı, yani Allah'ın ismi olan o esenliği, o iyi niyeti karşınızdaki insana taşımış oluyorsunuz. O da size aynı şekilde karşılık veriyor. Böylece beşerî vasatı, ortamı tamamen değiştirmiş oluyorsunuz.

Ezan her ne kadar farklı tarzda, farklı makamlarda okunsa da dünyanın dört bir yanında, ifadesi ve taşıdığı anlam ile Müslümanlar arasında ortak bir ruh, güçlü bir birliktelik oluşturuyor. Çok güçlü bir mesaj aslında, öyle değil mi?

Şöyle düşünelim: Ezan, Medine'de Müslümanları namaza çağırmak için, Müslümanların bir arayıştan sonra buldukları, kimisinin rüyasında

gördüğü, kimisinin hissettiği bir çağrı. Ama ezanı oluşturan sözcükler orada dile getirilen hususlar, onun dile getiriliş tarzı ve benzeri açılardan Müslümanların ortak simgesi, sembolü hâline gelmiştir. Ve çağlar boyunca bütün Müslümanlar aynı çağrıya kulak veriyorlar, aynı şeyi hissediyorlar ve ezanla ortak bir hissiyat oluşuyor.

Peki Kâbe?

Kâbe, malzemesine baktığımız zaman, taştan yapılmış, kerpiçten yapılmış küp şeklinde bir bina. Şu kadar metre genişliği bu kadar metre yüksekliği olan bir bina. Haceru'l-Esved, Makam-ı İbrahim... Bunların hepsi birer taşdır. Taştan örülmüştür, taştan yapılmıştır. Ama o artık taşı aşmıştır. Taş olmanın çok ötesinde bir anlam taşır. Ev olmanın ötesini gösterir artık. Beytullah / Allah'ın evi diyoruz. Bütün Müslümanlar için Allah'ın evi Beytullah'tır. Kâbe dediğimizde duyulan his farklıdır, Kâbe'nin bize çağrıştırdığı şey farklıdır. Hatta daha ötesinde beyt / ev kelimesinin Müslümanlık inancındaki sembolik ve simgesel anlamı çok derindir, çok farklıdır. Ev / Beytullah dediğimizde hâşâ Cenab-ı Hakk'ın sakini olduğu bir ev anlamına gelmiyor. Beytü'l-Mamur diyoruz. Beytü'l-Mamur bütün kâinatı ifade eden bir evdir. Bütün kâinatın yapısı bir ev metaforu üzerinden Kur'an-ı Kerim'de anlatılıyor. Dolayısıyla, Kur'an-ı Kerim'de evle ilgili olarak beytü'l-ankebut / ankebutun evi, "inne evhene'l-büyüti lebeytü'l-ankebut" deniliyor. Müslümanlardan bahsedilirken ehlü'l-beyt deniliyor. Mesela batıda kullanılan "evsizler" vardır, "Homeless" derler onlara. Bunlar sokakta yatarlar, köprü altında yatarlar. Bankaların önünde yatarlar, bir battaniyeleri vardır ve batının yoksul insanlarıdır bunlar. Onlar "homeless"dir. Aslında sembollerin belki üzerinde yoğunlaşılması gereken tarafı şudur ki, semboller bize bir ev sağlar, bir mana evi sağlar. Biz şayet bu sembolleri kaybedersek evsizleşiriz, homeless oluruz. Bir inanca, Müslümanlık inancına mensup olan insanlar, namaz sembolü ile oruç sembolü ile kurban sembolü ile hac sembolü ile ezan sembolü ile kendi evlerini örerler. Kendilerine ait güvenli bir ev yaparlar, yani bir mana evi yaparlar. Düşüncelerini, fikirlerini, inançlarını ve değerlerini kaybedenler de evsizleşirler. Evlerini kaybetmiş olurlar.

O hâlde sembollere sahip çıkmak bir anlamda güvende olmak mıdır?

Eve sahip çıkmak kendi güvenlik yurduna sahip çıkmak anlamına gelir. Sembolleri yıkılan, sembolleri kaybolan insanın bir anlamda yolunun işaret taşları kaybolmuş demektir. Onun için sembollerle örülen evi çok iyi tahkim etmek gerekiyor. Sembol yitimi, yahut sembollerin anlam

çözülmesine uğraması, sembollerin içinin boşalması, evin içinin boşalması, yani zayıflaması demektir. Düşüncelerin, fikirlerin, inançların ve değerlerin de evi vardır. Yani düşüncelerini, fikirlerini, inançlarını ve değerlerini kaybedenler de evsizleşir. Evlerini kaybetmiş olurlar.

Bizim geleneğimizde beyt kelimesi yerine kullanılan dar kelimesi vardır. Eskiden insanlar, Müslümanların yaşadığı diyara dârü'l-İslam diyorlardı. Dâr, hem ev demektir, hem mahalle demektir, hem de ülke, yurt demektir. Dârî ve diyarı kaybettiğiniz zaman sorunlar yaşarsınız, maalesef İslam dünyasının son bir kaç asırdır bir dâr yıkımı, bir dâr yitimi vardır.

O zaman asıl evsizler, homeless olanlar evini kaybedenler değil; sembollerini ve sembol değerlerini kaybedenlerdir diyebilir miyiz?

Bir insanın evinin başına yıkılması dünyada başına gelebilecek en kötü şeydir. Onun için büyük bir felakete karşılaştığımızda, "evim başıma yıkıldı" denilir. İnsanlar depremlerde evleri yıkıldığı zaman büyük panik yaşıyorlar. Evin yıkılması gerçekten insanın başına gelebilecek en büyük felakettir. Bu bakımdan evi kaybetmek evsiz kalmak, açıkta kalmak, bir anlamda sembollerini kaybetmek, düşüncede, fikirde, inançta, ahlakta sahip olduğumuz, tutduğumuz kendimizi güvende hissettiğimiz, bizi dârimızda, diyarımızda, yurdumuzda gibi hissetme duygusunu bize veren bu sembollerini yitirdiğimizde, büyük bir düşünce ve kültür krizi ile karşı karşıyayız demektir. Onun için "sembollerin değeri sembolik değildir." Hem bizim inanç sistemimizi ortaya koyar, hem de bize bir güvenlik hissi verir. O bakımdan Müslümanların kullandığı dil, Müslümanların zaman içerisinde kendi kimliklerini ifade eden giyiniş tarzları, geliştirdikleri stilleri, modaları, Müslümanların sokağını, kentini, evini, mahallesini inşa ediş biçimi, şehri kurma biçimi, mabedini yapış biçimi, mabedindeki tezyinatı, süslemesi, estetik sanatlarında kullandığı işaretleri, simgeleri, sembollerini, çizgileri bütün bunların hepsi, Müslümanlara özgü bir varlık tasavvuru, bir anlayış, bir insan telakkisi, bir mekân, zaman telakkisi ortaya koyar. Onun için Müslüman sanatı diye bir sanattan bahsederiz. İslam sanatını, mimarisini, kentini oluşturan aslında Müslümanların ürettikleri, sahip oldukları semboller ve simgelerdir. Bunların hepsinin dinî, kültürel bir değeri, geleneksel bir değeri vardır. Aynı zamanda bir medeniyet değeri vardır.

Bu kadar büyük anlamlar yüklediğimiz sembollerin, şeâirin korunması hakkında neler söylersiniz?

Aslında bütün semboller derece bakımından eşit değildir. Müslüman-

ların ürettiği bütün semboller, Müslümanların geleceğe güvenle yürümesine aracılık eden unsurlardır. Onun için Yahya Kemal'in Üsküp'te ezan seslerini hatırlaması sadece bir nostalji değildir. O güvenli, masum, huzurlu, kendisini geleceğe emin bir şekilde taşıyan o sesi hatırlamaktadır. İnsanlar sembollerini korurlar, bu konuda korumacıdırlar.

Ancak, modern zamanlarda geleneksel sembollerin içinin boşaltılması, yahut yeni içerikler kazanması yönünde birtakım gelişmeler olduğunu da unutmamak lazım. Mesela "Allahü Ekber" diyoruz. Allahü Ekber, Müslümanlar için bir şiarıdır. Allah'ın büyüklüğünü ifade eder. Ama modern zamanlarda öyle tedhiş hadiseleriyle bir araya getirilmiş, öyle İslam'ın mukaddesatıyla, asaletiyle uyuşmayan ortamlarda klişe olarak kullanılmıştır ki, bugün dünyanın farklı yerlerinde bu ifadeyi duyduğunda aklına çok yanlış çağrışımlar gelen insanlar vardır. Dolayısıyla günümüzde, özellikle modern zamanlarda küresel ölçekte semboller ve simgeler üzerinden bir derin çatışmanın var olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Yine maalesef 20. ve 21. yüzyılda özellikle küresel ölçekte İslam'ın simge ve sembolleri böyle bir deformasyona maruz bırakılmıştır. İslamofobia, İslam korkusu diyelim bu tür unsurlardan yararlanmıştı. İslam'ın masum, saf sembollerini deforme etmek için maalesef farklı girişimler de ortaya çıkmıştır. Kâbe'nin, Kur'an-ı Kerim'in, tespihin, minarenin, Müslümanlığa ait olduğu düşünülen pek çok objenin uygunsuz unsurlarla yan yana getirildiği, kirletildiği, kirli gösterilmeye çalışıldığı karikatürlerden tutun da, çeşitli resim kombinasyonlarına, hatta objelerin üretimine kadar faaliyetler olduğunu biliyoruz.

Mesela kılıç diyelim. Kılıç ile İslam'ı bütünleştirmişlerdir. Böylece İslam'ı kötü göstermek için ondan bir sembol olarak faydalanmışlardır. Yani semboller üzerinden savaş diyebileceğimiz farklı kültür alanlarında bir çatışmanın var olduğunu da görmek gerekiyor. En önemlisi de sembol yıkımı ve sembol yitimi meselesidir.

Milletlerin de geliştirdikleri, sembolleri vardır. Bunlar da milletlerin bekası için son derece önemlidir. Bayrak, böyle bir semboldür. Bayrak ne tice itibarıyla kendisini oluşturan mürekkepten, renkten veya bezden ibaret bir şey değildir. Onun arkasında yüzyıllara sari bir yaşanmışlık, bir fedakârlık, bir çile, bir mücadele, bir bağımsızlık, bir özgürlük, bir kahramanlık hikâyesi vardır. Böyle olduğu için de bütün milletin hissiyatına tercüman olur. Milletlerin karakterlerini de belirleyen sembollerdir.

Cenab-ı Hak, bizi şeâirin gösterdiği hedeflere ve gayelere erenlerden, onu kaybetmeyenlerden eylesin.

Dinin şiarı: *Ezan*

Prof. Dr. Soner Gündüzöz

İnsan kendisine sormadan edemez, “Zamanın zembereği ilk defa nerede kurulmuştur?” diye... Aslında bunu bilmek zordur. Bir kronoloji çizilebilir belki. Ruhların, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” ilahî sorusuna “Evet, Rabbiniz yalnız sensin” diye karşılık verdikleri Elest bezmi, yeryüzü sürgününün ilk durağı Arafat, ilk mabet Kâbe’nin inşa edildiği zaman, Sidretü’l-münteha... Her bir mekân insanın zaman içindeki kulluk yolculuğunun gizemli tanıkları ve zamandaki seyrüseferinin mihenk taşıdır. Zamanın nerede kurgulandığını söylemek zor olsa da, ezanın, zamanı gösteren ilahî bir saat olduğunu söylemek kolaydır. Ezan, mümine günlük bir program sunan bir saat gibi inananların gönüllerini manevi bir ruhla sarar beş vakit... Ecdat bu manevi şöleni farklı tınılara, farklı makamlara da dökmüştür. Sabahleyin rehavi, subh-ı sadıkta hüseyini, güneş iki rehm yükseldiğinde raks, vakti hüda-da buselik, nisfı neharda zengûle, vakti huzurda uşşak...

Ezan, “ve’tesimû bi-hablillahi cemîan” ilahî fermanına nispetle Allah’ın manevi sicimine günün muayyen saatlerinde atılan bir ilahî düğüm-müşçesine zamanı birbirine sımsıkı bağlar. O, sermedi bir akış hâlindeki zamanı birbirine bağlamakla kalmaz, mekânları da birbirine iliştedir. Mekke’yi Medine’ye, Medine’yi Kudüs’e, Kudüs’ü İsfahan’a, İsfahan’ı Bağdat’a, Bağdat’ı Şam’a, Şam’ı Halep’e, Halep’i İstanbul’a, İstanbul’u

Londra'ya bağlar... Ezanın örtüsü şehir şehir, köy köy, mahalle mahalle her yeri sarar. Ezan sadece bu dünyayı değil, iki denizi birleştiren bir yer misali, dünya ve ukbayı birbirine rabt eder...

Ezanın ilk defa mavera ile fizik dünyayı birbirine bağladığı yer, kulun kalbidir. Sembollerle yüklü bir anlatım diline, hikmeti çok yönlü bir alegoriye sahip din dilinin en muhteşem anlatıları olan hadislerden öğrendiğimize göre, İslam'ın Medine'deki ilk yıllarında namaza çağrının nasıl yapılması gerektiği müminler arasında tartışılmış, bu soruna bir çözüm aranmıştır. Abdullah b. Zeyd, Hz. Ömer ve sahabîden diğerleri bu mesele üzerinde epey mesai harcamışlardır. Derken ilahi tecelli sahabînin gönlünde peyda olmuş, ezanın kelimeleri onlara öğretilmiştir.

Hadislerin sembolik anlatımıyla uyum arz eden bir sahabî rüyasının temsili anlatımına kulak verdiğimizde ezanın müminin kalbindeki doğuşuna tanıklık ederiz. "Yeşil elbiseler içinde iki kişi Abdullah b. Zeyd'in karşısına dikiliverirler. Bazı sahabîlerin namaza çan ile çağrı yapılması fikrinin doğru olmayacağını anlatmak ister gibi, çan ile müminlerin namaza çağrılmayacağını, namaza çağrı işinin kelimelerle olacağını ona anlatırlar. Namaza çağrı için çan veya borazan çalma, bayrak dikme görüşleri (Ebû Dâvud, "Salât", 27) İslam toplumunca böylece reddedilir. Abdullah b. Zeyd heyecan içinde sabahleyin Allah Rasulü'nün yanına gitmiş, gördüğü rüyayı Peygamber Efendimize anlatmıştır. Allah Rasulü, 'Şüphe yok, bu hak bir rüyadır' diyerek ezanı teyit etmiştir. Hz. Peygamber Abdullah'a, '(Ey Abdullah!) Bilâl ile birlikte kalkın, Bilâl'in sesi daha güzel ve daha gürdür. Rüyanda söyleneni ona aktar. Bilâl bu kelimelerle Müslümanları namaza çağırın' talimatını verir." (Tirmizî "Salât", 25) Hz. Ömer, Bilâl'in namaz için okuduğu ezanı işitince, alelacele Allah Rasulü'nün yanına gelmiş, "Ey Allah Rasulü! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, ben de rüyamda aynı şeyi görmüştüm" demiştir. Bunun üzerine Efendimiz, "Allah'a hamdolsun, böylece iş sağlamlaştı" buyurmuştur. (İbn Mâce "Ezân", 1)

Ezan bu şekilde müminler için namaza ilahî bir çağrı hâlini almıştır. Her din ibadetlerine farklı şekilde çağrı yapar. O çağrı, ait olduğu din hakkında birçok ipucu verir. İbadete çağrı dinlerin şiarı ve sembolüdür. Tarihsel olarak Yahudiler boynuz şeklinde boruyla; Hristiyanlar -bugün de olduğu gibi- eski bir gelenek olarak, inananlarını çan ile ibadete çağırmışlardır. Bazı kabile dinleri putperest ibadetlerine davul ve ateş-

le çağrı yapmaktadırlar. Ezan bu çağrılar arasında söze dayalı olması ve dinin özünü oluşturan temel ifadeler içermesi bakımından farklılık gösterir.

Onun şahadetleri dinin temelidir. Tevhitle başlar, tevhitle biter ezanlar... Ezanlar Muhammed (s.a.s.)'in Allah'ın Rasulü olduğunu söyler ve namaza çağırır inananları ve o namazın kurtuluş olduğunu hatırlatır insanlığa... Namazın çağrısı ezan, bir taraftan namaz vaktinin girdiğini anlatırken, diğer taraftan dinin amentüsünü fısıldar kulaklara... Allahü ekber bir paroladır artık, mağripte de, maşrıktaki de, kuzeylisi de, güneylisi de anlar bu sözü. Namaz vakti gelmiştir. Müminin, Rabbine miraç vakti gelmiştir. Secdeler, rükûlar huşu ve tevazu ile hep O'na olacaktır. Kâinatın zerreden küreye bildiği hakikat ezan ile tekrar terennüm edilir: Allahü ekber, Allahü ekber... Yer, gök, her şey bu sese katılır. Müezzinin sedasına şehir, tabiat, deniz ve gök ortak olur. Tıpkı baharda sırası gelip de açılan goncalar gibi, ezan vakti her şehir çiçek çiçek açar... Ezan şehrin baharıdır çünkü. Ezan sesi duyulduğunda İstanbul şakayık, Ankara ekinazya, Bursa bergamot olur... Her bir şehir bahara açılan çiçekler gibi coşar... Ezanlardan burnumuza nebevî bir koku gelir, genzimizi okşar, gönlümüze akar... Gönüller ilahî besteye kapılır... Ruhlar melekût âleminde kelimelerle elest bezmine uyanmış gibi her namaz vakti yeniden ve yeniden akort olur. Ve ezan okunur, sabahın alacakaranlığında... İlahî güftenin rengine boyanır, sokaklar, evler ve insanlar... Her kapıda tekbir, her köşede şahadet, her sokakta selâm... Bilâl mı ezanı okuyan, yoksa İbn Ummu Mektûm mu? Ya da Ebû Mahdüre mi, biraz mahcup... Bedenlerimiz henüz yataklarından kalkmamışken, ruhlarımız dimdik kıyamda, hayat ölümü eritir kendi benliğinde, ölüm hayat bulur ezanın nefesinde.

Ezan, zamanı ve mekânı beraberce sarmalar... Ezan okunduğunda her yer tevhide boyanır. Hızır'ın eli değmişçesine yeryüzü yatay ve dikey boyutlarda melekût âleminde bir sese, ilahî bir renge boyanır. Minareler ezana kıyam durur, ciğerlere havayı çeker gibi müminleri cami kubbesi altında toplanmaya çağırırlar. Günde beş vakit, bazen kurşunlu camilerin tarihi minarelerinden, bazen tuğla, bazen taş ve belki daha mütevazı köy camilerinin minarelerinden duyduğumuz ezan sesi, inananları namaza davet eder... Ruhlar ona kulak kesilir. Onunla kâinat uyuduğu uykudan uyanır. Aslında Allah Rasulü döneminde namaza çağırının nasıl olacağı konusundaki tartışmanın arka planında sadece namaz vaktinin belirlenmesi yoktur. Müminlerin topluca

namaz kıldıkları camiye namaz vaktinde nasıl gelecekleri sorusuna bir cevap arayışıdır bu. Denilebilir ki, sahabî için ezan münferit kılınacak namazın vaktinin geldiğini tayin değil, cemaate katılma vaktinin ilanıdır. O hâlde ezan toplum hâlinde yaşamanın, bir arada olmanın, ayrılıkları yok ederek tek vücut olmanın adıdır. İslam tarihinde bunu doğrulayan sahneler vardır. Bir gün Ebû'd-Derdâ' birine, 'Nerede oturuyorsun?' diye sormuş, adam ona 'bir köyde' diye cevap verince, bunun üzerine Ebû'd-Derdâ' Allah Rasulü'nün şöyle dediğini işittim diyerek onu ikaz etmiştir: "Bir köyde üç ev bulunur da ezan okunmaz ve içlerinde namaz kameti getirilmezse, oradakilere şeytan dadanır. Sen sen ol, cemaatle (namaza) devam et. Sürüden ayrılanı kurt kapar." (Ebû Dâvûd, "Salât", 46)

Dâru'l-İslam'ın nişanesi ve İslam inancının davetidir ezan... Ezan, yegâne güç ve otoritenin yalnızca Allah'a ait olduğunun ve İslam'ın tevhit dini olduğunun işaretidir. Vakit namazlarında, cuma ve bayram namazlarında camiye gitmenin, namaza çağrının adıdır o...

Ezan, beraber namaz kılmanın ve cemaatle yapılan ibadetin bir girizgâhı ve başlangıcıdır. Ezanın her ne kadar en önemli görevi namaza çağrı olsa da, o başka görevler de üstlenmiştir. Ezan bir yerin Müslüman beldesi olduğunun bir işaretidir. Ezan bir özgürlük alamenti, Müslümanlara ait özgürlük anıtıdır. Sahabîden Enes bin Malik, "Hz. Peygamber bir kabileye karşı savaşmak üzere gittiğimizde bizi hemen savaşa sokmaz, sabah olmasını beklerdi. Sabah olduğunda etrafa bakınır, ezan okunduğunu duyarsa onlarla savaşmazdı." demektedir. (Müslim, "Salât", 9) Enes anlatımını şöyle sürdürmektedir: Hayber'e yola çıktık. Oraya geceleyin ulaştık. Şafak sökerken hiçbir ezan sesi duyulmadı. Efendimiz atına bindi, ben de Ebû Talha'nın atının terkesine bindim. Ayağım Efendimizin ayaklarına sürtüyordu. İnsanlar sepetleri ve çapalarıyla karşımıza çıktılar. Peygamber'i görünce, "Eyvah! Muhammed! Muhammed ve ordusu gelmiş!" diye bağırdılar. Efendimiz onları gördüğünde Allahü ekber, Allahü ekber, yıkılsın Hayber! İndik mi bir kabilenin obasına, Karanlık çöker uyarılmışların sabahına!" diye seslendi. O hâlde ezan müminlere savaşlarda güç, düşmana korku kaynağı olur. Mehmetçiğin savaş meydanlarında Allah Allah nidaları bundandır. Aynı zamanda nakledilen hadis savaştan önce barışçıl yolları tercih eden Hz. Peygamber'in askerî hareketlerinde, ezanı ve ezanın sözlerini bir davet yolu olarak kullandığını göstermektedir. Kısaca ezan tüm insanlık için barışın, esenlik ve huzurun sembolüdür.

Hız. Peygamber ezanı dinin bir şıarı, bir sembolü olarak görmüştür. Allah Rasulü dünyaya yeni gelen bir çocuğun kulağına ezan okunması gerektiğini söylemiştir. Hız. Peygamber, dünyaya geldiğinde torunu Hasan'ın kulağına bizzat kendisi ezan okumuştur. Ezan, doğumdan ölüme hayatında inanan insana eşlik eder. Doğduğunda ezanla karşılanan mümin, öldüğünde ezanlarla uğurlanır. Ezan, beşikten mezara hayat akışında mümine yarenlik eder.

Okunduğunda her şey ezanın ruhaniyetine boyanır, dağlar, taşlar, kuşlar, onunla Allah'ı zikre başlar. Canlı cansız her şey ezanın bu duygulu sesine kapılmışken, eşref-i mahlûkat olan insanın bu ilahî korodan azade olması beklenemez. "Ezanı duyan kişi Allah'ım, kusursuz çağrının ve kılınacak namazın rabbi olan Allah'ım! Muhammed (s.a.s.)'e vesile ve üstünlükler ihsan et. Bir de kendisine vaat ettiğın Makam-ı Mahmud'u (övgülere layık yeri) verip oraya ulaştır' derse, kıyamet gününde benim şefaataime kavuşur." nebevi müjdesi ile gözler her namaz vakti Peygamber'in şefaatine çevrilir... (Buhârî, "Ezân", 8) Basmelenin Kur'an'a girizgâh olması gibi, ezanlar namazlara girizgâh olur. Yeni doğan çocuğun kulaklarına okunan ezan besmeledir hayatına, rahmet esintisidir ruhuna...

Ramazan aylarında evlerimizde, iftar sofraları başında, minarelerdeki kandillerin yanmasını beklerken, çoğu defa ramazan topunun patlaması bile, bizleri orucun bittiğine ikna edemezken, ezan iftarlarımızın anahtarı, oruçlarımızın mührüdür. Ezan berekettir ve her daim yenedir. Ve nihayet ezan estetik bir dokunuştur, camilerin firuze, lâcivert ve mozaik çinilerini okşayan, mihraplarda, minarelerde ve kubbelerde yankılanarak oradan gönüllere akan... Ötelerden süzölen ve hikmet ve marifetle büyük bir medeniyeti kucaklayan ve melekût âleminde sırları kulaklara fısıldayan...

Ortak kalbimiz: Camiler

Dr. Yaşar Yiğit

Her coğrafyada gerek Allah'a inanan semavi din mensuplarının gerekse diğer din/inanç mensuplarının hemen hepsinin kutsal kabul ettikleri mabetlerinin/mekânlarının mevcut olduğu görülür. Dünyamızda şehirler bir tarafa, köylerde dahi insanların inançlarının bir gereği olarak mabetlerinin varlığı hemen herkes tarafından bilinmektedir. İnanma duygusunun bir tezahürü olan mabet geleneğinin kökeni, ilk insana kadar dayandırılmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de insanlar için inşa edilen ilk mabedin, Kâbe olduğu bildirilmektedir. Onun ilk bânisinin Hz. Âdem olduğu rivayeti esas alınır, mabet geleneğinin ilk insanla başlamış olduğu ifade edilebilir. (Önkal, Ahmet-Bozkurt, Nebi, "Cami", DİA) Nitekim bu husus; "Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk mabet, elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir. Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanımazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır.)" (Âl-i İmran, 96-97) ayeti ile dile getirilmektedir. Bu ayetler bağlamında düşünüldüğünde mabetlerin, rahmetin bir yansıması olan sevgi ve saygının, hidayet bir gereği olarak da ahlakî ve insanî erdemlerin zemin bulduğu özel mekânlar olduğu ya da olması

gerektiği sonucuna ulaşılır. Diğer taraftan mihrap, krs ve minberiy-
le, olumsuzluklara, isyan ve günahlara karşı meydan okuma ve sağ-
lıklı bir duruşu seslendirir mabetler... Ayette yer alan "Makam-ı İbra-
him" vurgusu, dikkatimizi çekmektedir. Malum olduğu üzere İbrahim
(a.s.) tevhidin öncüsü ulu'l-azm peygamberlerdendir. Allah'a sadakat
ve teslimiyet, şirke meydan okuma, onun belirgin nitelikleri arasında
yer almaktadır. Aslında bir yönüyle de Hz. İbrahim, mabet bağlılarına
"rol model" olarak sunulmuştur.

Mescit ya da mabet geleneği, insanlık tarihinde bir medeniyet göster-
gesi ve kimlik belirleyicisi olarak seyretmiş bir olgudur. Bu nedenledir
ki, öteden beri hemen her dinin, kendine özgü bir mabedi olagelmiş-
tir. Aslında mabet geleneği, genelde din, özelde inanç ile ilintili ve ilgi-
li bir olgudur. Din genel olarak insanları dünya ve ahirette (mebde ve
mead) mutluluğa ulaştıracak ilahî mesajlar bütünü olarak tanımlanır.
(Tmer, Günay, "Din", DiA) Bu yönüyle ele alındığında insanlığın medeniyet,
kültür gibi tarihî oluşumlarında dinin, yadsınamaz bir etkinliğe/etkiye
sahip olduğu görülür. Nitekim Victor Cousin'in; "Her şey din etrafında,
din için, din ile teşkil olundu." sözü aslında dinin ne derece köklü ve
de etkin bir kurum olduğunu göstermesi açısından zikre değerdir. Di-
nin dünya ve ahirete yönelik huzur ve mutluluk hedefinin hissedildiği
hatta his boyutuyla kalmayıp pratiğe geçirildiği önemli merkezlerin-
den biri de mabetlerdir/mescitlerdir. Bu itibarla İslam medeniyetinin
yapılanmasında hep odak/merkez noktasını mescitler, camiler teşkil

etmiştir. Öyle ki, İslam toplumlarında şehirleşme ve şehircilik planları genelde cami merkezli yapılmış ve şehrin en merkezi yerine toplumun önde gelen şahsiyetleri ve devlet büyükleri, kendi adlarına külliye tarzında camiler inşa ettirmişlerdir. Hakikaten bugün sanat ve estetik açısından övünç kaynağımız olan tarihî camilere bakıldığında hemen hepsinin önemli bir tarihî şahsiyetin adına inşa edildiği görülür. Günlük hayat, şehrin bu orta yerindeki caminin etrafında cereyan etmiş, pazar caminin yakınına kurulmuş, ticarethaneler caminin yakınına dizilmiş, hamam, kütüphane, aşevi gibi külliyenin diğer unsurları caminin hemen etrafında halka hizmet sunmuşlardır.

Osmanlı geleneğindeki “cami-medrese-hamam” şeklindeki yapılanma oldukça dikkat çekici ve bir o kadar da anlamlıdır. Bu sıradan bir yapılanma ya da tercih değildir. Tarihî ve zihinsel arka planı bir tarafa, oturduğu kültürel zemin oldukça anlamlıdır.

Hamam ile; dinin temizliğe verdiği öneme,

Medrese ile; dinin ilme ve bilgiye verdiği ehemmiyete,

Mabet ile de inanç ve ibadetin gerek ve önemine dikkat çekilmektedir. Hakikaten dinimizde temizlik, bilgi/ilim ve ibadet var oluşumuzun ana gayesini teşkil eden temel unsurlardır. Tabii ki bu temizlik, sadece maddi temizliğe yönelik bir mesaj olmayıp aynı zamanda gönül temizliğine -ki en önemlisi odur- yönelik de bir işarettir. Zira gerçek bilgi/ilim, iman, ibadet, kulluk ancak temiz gönül ve zihinlerde zemin bulur ve işlevsel hâle gelir ve de bir anlam ifade eder. Gönül ve zihin berraklığının bulunmadığı, yürek kirliliğinin had safhada olduğu ortamlarda insanlığın ahlak ve erdem söylemlerinin cılız ve bir o kadar da yavan kalacağı izahtan varestedir. Nitekim Yüce Rabbimiz; “Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin)...” (Araf, 31) buyurmaktadır. Altın, para-pul, makam ve mevki bir tarafa insanın gerçek ziyneti, Allah katında ona bir değer kazandıran ahlaki güzelliklerdir, öz bir ifadeyle takvadır. (Hucurat, 13) Bu itibarla Allah’ın evi olarak nitelendirilen ve adeta Kâbe’nin birer şubesi temsil ve teşkil eden mescitlere/mabetlere bedeniyle yönelen müminlerin, zihin ve gönül dünyalarını tezyin edecek (takva), insanî ve ahlakî ziynetlerini de o kutsal mekânlara beraberlerinde götürmeleri önem arz etmektedir. Şüphesiz o ortamlardan topluma dönüş de böyle olmalıdır.

Kâbe, tevhidin simgesel abidesidir... Yönelişimiz tevhidedir... Kanat çırpan kelebekler misali onun etrafında yürüyüşümüz Hakk'adır... hakikatedir... muhabbete ve aşkadır... Orada bizler, kah tevhit ve sadakat sembolü İbrahim oluruz, kâh teslimiyet ve itaat sembolü İsmail oluruz... kâh yavrusuna hayat suyu zemzem arayışında olan Hacer oluruz... İşte Beytullah'ın şubeleri olarak nitelendirdiğimiz camilerimiz, bizlere bu ruhu, bu anlayışı, bu sadeliği vermelidir. Çağımızda gönül ve zihin dünyasını, insanî erdemlere açan, dahası insanca hayatı ilke ve tercih edenlere, birey ve toplum olarak hakikaten çok muhtacız. Dünyevileşen, maddeyi, makamı tek ve yeter zinet gören insanların sayısının gün geçtikçe artması, insanlığın sürüklendiği en büyük felakettir. Öyle ki, zaman zaman insanlığın madde karşısında nasıl bittiğine hep beraber tanık oluyoruz. Kaza geçirmiş insanların, araçlarında, ceplerinde, cüzdanlarında para arayan, musibete, felakete uğramış insanların mallarını talan etmek için kilometrelerce yol yapan insanlar, çağımızın yüz karası olmakla kalmıyor, insanlığın çok şeyleri kaybettiğini de gözler önüne seriyor.

Camiler, mescitler; şehirlerin, kentlerin, köylerin dahası orada yaşayanların kimliğidir. Göklere yükselen minaresi ve ezanı ile camiler, şehirlerin mimari estetiğine de önemli ölçüde güzellikler katan eserlerdir. Peygamberimiz ve onun yolundan giden ecdadımız fethettiği yerlere, "Burası İslam yurdudur" mührünü, cami ve mabetlerle vurmuştur. Rasulüllah (s.a.s.)'ın daha Medine'ye ulaşır ulaşmaz Kuba ve Medine'de inşa ettiği mescitler bu anlayışın temelini teşkil etmektedir. Minarele-

rinden yankılanan ezan sesleri, sadece toprağa, dağa, taşa değil; insanlara/insanlığa Allah'ın yüceliğini, Peygamberimizin onun elçisi olduğunu adeta ilmik ilmik nakşetmektedir. Bu çağrı, hiç de basit değildir. Belki bizler bu nimetin farkında değiliz. Ama öz vatanından uzaklardaki kardeşlerimizin ezana hasret kalışlarını hepimiz biliriz. Yıllarca ezanın susturulduğu ülkelerde, tekrar okunan ezanları mümin gönüllerin gözyaşıyla bıkmadan, usanmadan şevkle defaatle dinlediği hikaye edilir. İnsanlığa ortak çağrıdır o. Bilâl-i Habeş'in tarihin derinliklerinde yanık sesiyle dudaklarından dökülen o sada, hâlâ minarelerde, kubbelerimizde yankılanmaktadır. O yankı, kubbe misali gönlümüzde, minare misali kimlik ve kişiliğimizde makes bulmalıdır. Ecdadın, "Ya Rab bizi ezansız bırakma..." temennisi boşuna değildir. Ezan, bu anlamda kendimizi bulmaya ve bilmeye bir davettir, ilahî bir çağrıdır. Güzel okunan bir ezan, inanan inanmayan hemen herkesi etki altına alabilmektedir.

Camiler, mescitler; irfan, terbiye, ilham ve ilim mektebidir. Öyle ki, camilerimiz mihrabıyla bir mabet, minber ve kürsüsüyle bir mekteptir. Dinimizi, imanımızı, âdâp ve edebi, sevgi ve muhabbeti oralarda öğreniriz. İnsanları uyarmaya fecirle başlayan camiler, gecenin alaca karanlığına kadar bu rahmet ve şefkat yüklü uyarıya devam ederler. Semaya yönelmiş zarif minare ve kubbeler de bize, hep ilahî -aşkın- olanı işaret eder. O kutsal mekânlar; âdeta Rabbimizle paylaştığımız, manevi atmosferinde gönül huzuruyla bulduğumuz evimizdir, sığınağımızdır. Herkesin bizi terk ettiği anda orada güvenle ona sığınır, ondan yardım talebinde bulunuruz.

Camiler; mikro planda bizim makro dünyamızdır. Onların kapısından besmeleyle, sağ ayağımızla girer, "Ya Rab! Bize fazilet, rahmet ve bereket kapılarını aç" diye duada bulunuruz. Bu âdeta hayata adım atıştır. İmana, Kur'an'a, Rabbimize dahası yüce değerlere yürüyüştür. Orada ağızımızdan kötü söz çıkmaz, mabedin maneviyat esen iklimini huzur içinde iliklerimize kadar hissetme gayretinde oluruz. Kimseyi kırmaz, kalbimizi, gönlümüzü yüce Rabbimize açarız.

Camide yer alan unsurlar ve ilgili kavramların aslında hepsi bizlere birer mesaj vermektedir.

Mescit; Yüce olan ile bireyin yücelişi

Cami; toplayan (toplumsal boyut, bedenlerimizle birlikte gönüllerimizi, dualarımızı, âminlerimizi birleştiririz.)

Mihrap; harp kökünden gelmektedir. Ve "her türlü kötülükle savaşılan yer" demektir. Dolayısıyla muhteşem bir ahlak boyutu da ifade edilmiş olmaktadır.

Minber; semantik açıdan tahlili yapılacak olursa "bilginin ışığa dönüş-tüğü yer" demektir.

Saf düzeniyle zengin-fakir, amir-memur, işçi-işveren arasındaki fark camilerde ortadan kalkmaktadır. Herkes aynı safta, Allah'ın huzurunda kıyama durur, rükûa varır, secdeye kapanır. Kıyam, müminlerin onurlu duruşunu, doğruluk ve dürüstlüğü, rüku ve secde de Hak karşısında teslimiyeti ve tevazuu, itaati sembolize etmektedir. Bütün bu hareketler, tek bir komutla gerçekleşir. Bu komutun cemaat üzerindeki yansıması sosyolojik açıdan birçok değerlendirmeye tâbi tutulabilir. Birlikte hareket etme duygusu, toplumdaki kopmama, toplumun uyum ve düzenini bozmama, bütün insanları eşit görme gibi birçok mesajlar çıkarılabilir.

"Allah'ın evi" olarak nitelendirilen bu mekânlarda, müminler, huzu' ve huşu' içinde dünyanın aldatici ve insanı bunaltan ortamından kendilerini azıcık da olsa uzak tutarak Rableriyle baş başa kalma, O'nun huzurunda durma imkânını bulurlar. Orada dertlilerin dertleri dinlenir, hastaların şifa bulması, borçluların borçlarını edası temenni edilir, gözyaşı dökenlerin göz yaşına ortak olunur, günahkârların, isyankârların pişmanlık dilekçelerine hep beraber "Amin" diyerek ortak imza atılır, sevinçler paylaşılır, doğanlar orada karşılanır, ölenler oradan uğurlanır. Dostlukların temeli, bir sevgi ve barış sözcüğü olan "Selam" ile orada atılır. Hâsılı orası bütün Müslümanların adeta ortak kalbi konumundadır. O kalpte hayat varsa, Müslümanlarda da bireysel ve toplumsal anlamda hayat vardır.

Camiler, gönüllerin kırıldığı mekânlar değil kırık gönüllerin tamir edildiği merkezlerdir. Etnik kökeni, siyasi görüşü, mezhebi her ne olursa olsun herkesin, her kesimin Rabbinin evi olduğundan oranın kapıları herkese açık olmalıdır. Bu itibarla fiziksel imarı bir tarafa bu kutsal mekânların imarında sevgi ve muhabbetin, birlik ve beraberliğin, dahası "cemaat" oluşun ayrı bir yeri vardır. Rabimize olan sevgimiz O'nun yarattıklarına da olmalıdır. Gönül erlerimizden Yunus'un varlığı muhabbetle kucaklayan; "Elif okuduk ötürü/ Pazar eyledik götürü/ Yaratılanı hoş gör/ Yaratandan ötürü" dizeleri, bizlere rehber olmalıdır.

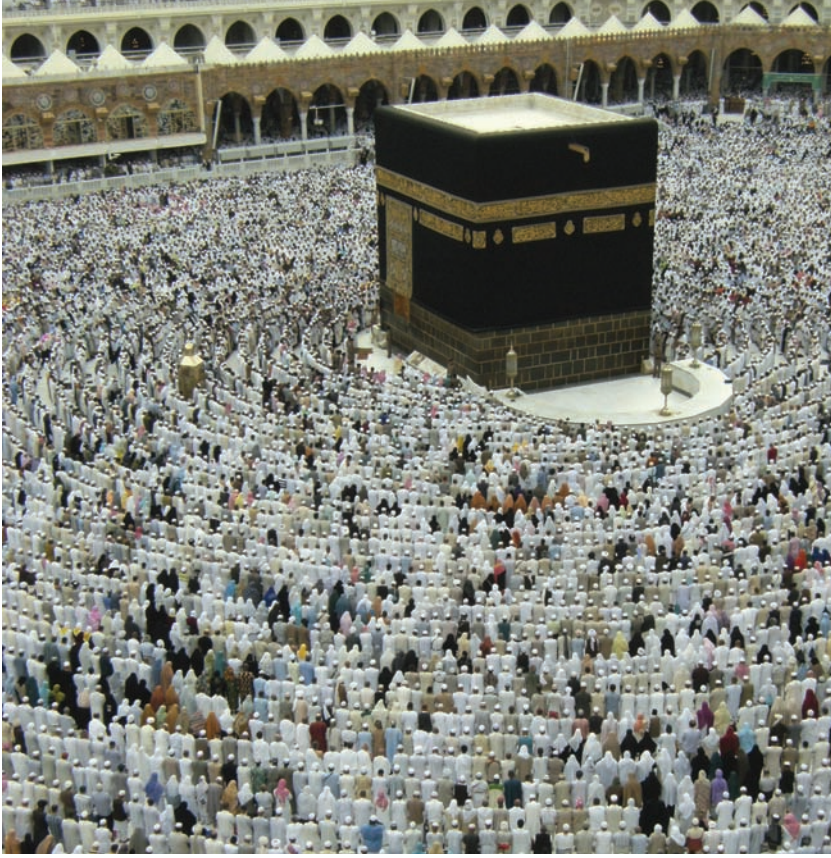

Siyah örtülü ev: Kâbe

Necmettin Şahinler

Yeryüzünde "Allah'ın evi" olarak nitelendirilen ve Rahman olan Allah'ın misafirlerinin her yıl konuk oldukları Kâbe; bir anlamda eşya ve maddenin tükenip, ruh ve mananın başladığı bir kapı. Siyah örtüsüyle, her an beyazlara bürünmüş insanları kendine çeken, cazibesıyla etrafında döndüren, çokluğu birlikte buluşturan kutsal mekân. Yeryüzünün neresinde olursa olsun, ilahî marifete erme yolunda insanî sorumluluğun geçit noktalarından biri. Dillerinde "Lebbeyk" insanlar nura koşan kelebekler misali, bu kutsal evin etrafında dönüyorlar. Ve beyaz, gecenin içinde kaybolan gündüz gibi o siyahla bütünleşiyor ve sanki içinde eriyip yok oluyor.

Kâbe'ye yönelmek, bir bakıma Allah'a yönelmekle aynı anlama geliyor. Bir Tevhit Mabedi'nde, Allah'ın ihtişamını; kalbinde, zihninde duyularında, her taş ve kum parçacığının yüzünde, vadide, çölde ve esrarlı ufuklarda hissediyorsun. Sanki manyetik bir alanda bir demir parçasısın veya Mirac'a giden yolun üzerinde göğe doğru uçan bir milyon beyaz kuşun arasındasın. Allah'tan başka kimseyi görmüyorsun. Tek "O" var. Tek gerçek "O", "O"nun dışında her şey sahte. İnsanı insan yapan İlahî Ruh (üfürülmüş ruh) nefis ve madde perdelerinin altında kalmış, üzerini örten karanlıklar altında varlığı hissettiremez olmuştur. Kâbe etrafında yapılan her tavafta kesafet perdeleri birer birer sıyrılmakta,

ilahî ruhu örten katmanlar teker teker dökülmekte, Ruh ile Aslı arasında keyfiyetsiz bir ilişki/vuslat kurulmaktadır. Binlerce insanın merkez etrafında dönüp duran bir girdabı andırdığı kitle içinde belirsiz bir damla olma düşüncesi, tavaf edene “Hakk’ta fani olma” hâl ve mutluluğunu yaşatmakta ve tevhidi de kal’den hâl’e geçirmektedir.

Kâbe, kübik mimari “altı yüzü” ile tüm yönleri içine almakta ve böylece yönsüzlüğü/sonsuzluğu remzetmektedir. Siyah örtüsünün ardı/batını ise bütün ilahî tecellilerin yeniden geri dönüp yutuldukları gayp âlemine, yani Allah’ın Zat Hazreti’ne işaretler.

Kâbe Kur’an’ın ifadesiyle insanlık için inşa edilen “tevhit dininin ilk mabedi”dir ve bu mabet “berekatli ve bütün âlemler için bir rehberlik” kaynağıdır. (Âl-i İmran, 96) Aynı zamanda “Apaçık işaretlerle dolu olan bu mabet, içine girenin huzur bulacağı Makam-ı İbrahim’i de bünyesinde barındırmaktadır.” (Âl-i İmran, 97)

Kâbe'nin temelleri Hz. İbrahim ve oğlu İsmail tarafından yükseltilmiş, beytin tamamlanmasından sonra "mabedin temizliği" ve bütün insanların bu "tevhit mabedine" çağrılma görevi de yine Hz. İbrahim'e verilmiştir. (Bakara, 127; Hacc, 26-27)

Kâbe her ne kadar Hz. İbrahim'in eliyle yapılmışsa da, bu mabedin Allah'a adanmış ilk mabet olması dolayısıyla, Allah bu mabedi kendi Zat'ına nispet etmek suretiyle sahiplenmiş ve bu sahiplenme "Beytullah" yani "Allah'ın evi" olarak tescil edilmiştir. Bunun yanında Kur'an'da Kâbe'ye; iki ayette "Beytül-Haram" yani güvenlik evi, iki ayette de "Beytül Atik" yani özgürlük evi anlamında atıf vardır. (Maide, 2, 97; Hacc, 29, 33) Kâbe ismi ise Kur'an'da sadece iki yerde zikredilir. (Maide, 95, 97)

Hz. Peygamber bir gün sahabilerine Kâbe'yi göstererek şöyle demiştir: "Bu ev çok muazzez ve mübarektir, saygı ve takdise layıktır. Ama Allah'a yemin ederim ki, sizin şeref, haysiyet ve izzetiniz ondan daha muhteremdir." (Bk. Münziri; Terğib ve Terhîb, 3/293)

Hz. Peygamber'in bu sözü irfanî düşünceye esin kaynağı/hareket noktası olmuş, zahirdeki Kâbe'nin bir de işaret ettiği "Hakiki Kâbe" kavramını ortaya çıkarmıştır. Ve bu hakiki Kâbe, insanın kalbi olarak vurgulanmıştır. Bu düşünceyi Mevlana şöyle seslendirmektedir:

"Mekke'deki Kâbe Azer oğlu Halil'in yaptığı binadır. Hakiki Kâbe olan insan kalbi ise Allah'ın binası ve nazargâhıdır."

Bir başka sufinin ise, hacca gidenleri uzaktan seyrettikten sonra dilinden şu kelimeler dökülmüştür:

"Şu hacca gidenlerin hâli ne garip. Dereler, tepeler, çöller, denizler, dağlar, diyarlar aşıp geliyorlar. Allah'ın evini, resullerin izlerini görmek için. Halbuki kendi nefs sahralarını aşabilselerdi, orada doğrudan doğruya Allah'ın eserlerini göreceklerdi."

Kâbe'nin apaçık işaretlerini (âyâtü'n-beyyinât) görebilmek ve Makam-ı İbrahim'i idrak edebilmek için "yoluna güç yetirebilenin" bu evi ziyaret etmesi yani "hac yapması" bütün insanların Allah'a karşı yerine getirmek zorunda oldukları bir görevdir. Ama bu hakikatten yüz çevirenler şunu bilmelidirler ki: "Allah bütün âlemlere muhtaç olmayacak bir Gani'dir." (Âl-i İmran, 97)

Haccın sembolik anlamı

Prof. Dr. Bünyamin Erul

Her dinin kendine özgü inançları, değerleri, kavramları ve sembolleri vardır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, Safa ile Merve'yi "şeâir" olarak saymış (Bakara,158); "hurumat" ve "şeâir" olarak yâd ettiği hac kurbanlarına tazimin gerekliliğini açıkça vurgulamıştır. (Mâide, 110; Hac, 30, 32, 36)

Bilindiği gibi, kutsal metinlerde nasıl birtakım teşbih, mecaz, kinaye vb. simgesel ifadeler yer alıyorsa, dinî pratiklerde de aynı şekilde çeşitli semboller, geçmişteki bazı hatıraların canlandırılması gibi sembolik davranışlar yer almaktadır. Sözelimi Kâbe'nin hemen yanı başında mütevazı iki küçük tepelik olan Safa ile Merve'yi de, hac esnasında kesilen "hedy kurbanlarını" da "şeâir" yapan şey, onların sembolik anlamlarından başka bir şey değildir. Dolayısıyla hac gibi neredeyse her bir menasiki sembolik ritüellerden oluşan ibadetlerin özünün, ruhunun yakalanabilmesi açısından bu ibadetlerin sembolik yönlerinin üzerinde durulması âdeta bir zorunluluktur.

Hac, dış görünüşü itibarıyla sembolleri andıran, gerçekte ise çeşitli ruhî eğitimleri sağlayan birbirinden farklı davranışların toplamından ibarettir. Bir semboller haritasıdır hac ve bu sembollerdeki manaları bilerek karar vermektir. Hac ibadeti baştan sona sembollerle dolu bir ibadettir. Tavaf, sa'y, şeytan taşlama, Arafat'ta vakfe vb. hepsi sembolik ibadetlerdendir.

Hac, ruhun Allah'a yükselişini temsil ettiğinden, Kâbe hedef değil, belki sonsuzluğa ve bu manevi atmosfere geçişin başlangıcıdır. Dıştan bakıldığında sembolik davranışlar şeklinde gözükken hacdaki her ibadetin ve şeklin bir anlamı ve mümini eğitici ve bilinçlendirici bir yönü vardır. Hac ibadeti esnasında bu anlam ve bilinci yakalayabilen, haccın hikmetlerine nüfuz edebilen müminler, eski hata ve günahlarından arınarak hayata yeni bir canlılık ve şuurla dönerler. Hac onların hayatında kalıcı etkilere sahip bir dönüm noktası olur. Hac, müminin kendi kendisinin farkına varma sürecidir.

Kâbe'yi tavafta yedi şavt, Safa ile Merve arasında yedi sa'y ve şeytan taşlamada yedişer taş atılması da önemlidir. Arapça'da yedi, yetmiş ve yedi yüz rakamları çokluktan kinaye olarak kullanılan rakamlardır. Bunun anlamı, Kâbe'nin etrafında sembolik olarak yedi defa dönelecektir ama Allah'ın rızasına erebilmek için pek çok defa dönülmelidir. Orada yedi defa sa'y yapılacaktır ama evlatların hayatta kalabilmesi için zorunlu olan ab-ı hayatı, inancı, maneviyatı tedarik edebilmek için bir ömür boyu koşulacaktır.

Hac yolculuğunun heyecan veren başka bir tarafı da onun bir taraftan âdeti Hz. İbrahim'in asrına veya Hz. Peygamber ve sahabî asrına, yani geçmişe; diğer taraftan da hac sonrasında kazandıklarıyla geleceğe yapılan bir yolculuk olmasıdır. Yani bu yolcu, sanki bir zaman tüneliyle Hz. İbrahim ve ailesine, asr-ı saadete gitmektedir.

Hacca gelenler, sosyal ve ekonomik statülerini gösteren dünyevi elbiselerini, makam ve mevkilerini ortaya koyan üniformalarını, zevklerini, kültürlerini ve karakterlerini yansıtan her türlü (süs, ziynet, makyaj vb.) göstergeleri bırakıp, Allah önünde herkesin eşit olduğunu sembolize eden iki basit giysiye bürünmüş olurlar. Yani ihram ilk önce, Allah nezdinde mal, mülk, madde ve metanın bir hiç sayıldığını, bütün Müslümanların bu kutsal iklimde eşit ve kardeş olduğunu ifade eder. Birini diğerinden ayrıcalıklı, üstün gösteren hiçbir emare yoktur. Artık dünyevi elbiseler çıkartılmış, sadece kimlikler, kişilikler ortaya konulmuştur. Başı açık, yalın ayak, aç ve muhtaç, yokluk ve yoksulluk görüntüsü içinde, hiçliğini ortaya koymuş bir vaziyette girer harem bölgesine.

Hac, dünyada iken sembolik olarak kefenlerin giyildiği, Allah'ın huzuruna gidildiği, âdeti bir sorgulamadan geçildiği bir mahşerdir. Beyaz kefenlere bürünen dünyanın dört bir tarafından gelen Müslümanlar,

âdeta ölüm ve ötesi hayatın bir provasını gerçekleştirirler hacda. Statüleri ne olursa olsun, bütün Müslümanlar aynı kıyafetler içinde, kardeşliklerini ve Allah'ın huzurunda eşit olduklarını gösterirler bedenleriyle. İhramla ölümlü tadarlar, Arafat'ta diriliş ve mahşeri yaşarlar ve bu ruh ile Allah'ın huzuruna çıkarlar. Kısaca "ölmeden önce ölme" bilincini, manevi dirilişini kazanmaya çalışırlar. Böylece onlar, önemli bir irade egzersizi yapmak suretiyle ilahî iradeye boyun eğmeye hazır olduklarını kendilerine telkin ederler.

Hacer-i Esved'i selamlama, Allah'a vermiş olduğu ahdi yenileme anlamına gelmektedir. Ruhlar âleminde verdiği kulluk sözünü, amelleriyle ortaya koyduğu iman akdini bu defa Beyit'te, Beyt'in sahibinin önünde tekrar ikrar eder. İbn Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre Hacer-i Esved, Allah'ın sağ elini temsil eder ve Allah onunla musahafa eder. İşte Hacer-i Esved'i selamlama, ahdi ve bey'atı tazelenmeyi, tekrar tekrar sözünde durmayı sembolize eder.

Safa ile Merve arasında yapılan sa'y, bir arayıştır. Tıpkı Hacer validemizin kızgın güneşin altında susuzluktan kıvranan biricik İsmail'ine hayat verecek suyu arayışı gibi. Ve orada hacı, Hacer rolünü canlandırır. Yedi defa canla-başla, hayli telaşla, heyecanla arayacaktır o mana suyunu, İsmail'lerini kurtaracak olan ab-ı hayatı. Memleketinde bıraktığı ciğerparelerinin açlığını, susuzluğunu giderecek olan o hayat suyunu arar. Hz. Hacer'in İsmail'i, nasıl Cebrail'in yerden çıkardığı su ile kurtulmuşsa, bizim İsmail'lerimiz de yine Cebrail'in semadan getirdiği ab-ı hayat ile yani Kur'an ile kurtulacaktır. İşte bu duygu ve düşüncelerle yapılan bir sa'y, sembolize ettiği arayışın amacını gerçekleştirecektir. Orada bu arayışın ne kadar çok yapılması gerektiğinin ifadesi olarak yedi defa koşarsa da, aslında nesillerinin muhtaç olduğu o kurtuluş suyu için yedi defa değil, yetmiş defa hatta yedi yüz defa koşuşturur, araştırır, soruşturur.

Arafat'ta diğer müminlerle bir arada bulunan, kıyafetiyle artık bu dünyayı terk ettiğini gösteren mümin, haşır ve hesaba çekiliş sahnesini temsili bir şekilde yaşayarak sorumluluğun ve hesaba çekilmenin idrakine varır. Allah'ın huzurunda durmanın manasını, makam, servet ve ilim gibi üstünlüklerin gerçek değerinin hesaba çekileceği zaman ortaya çıkacağını anlar ve üstünlüğün sadece takvada olduğunu kavrar.

Sevgili Peygamberimizin ifadesiyle "Hac, Arafat'tır" yani ârif olmaktır, marufa, marifete, marifetullaha ermektir. Dirilişi, mahşeri, mahkeme-i kübra öncesi bekleyişi, ölmeden önce ölmeyi, hesaba çekilmeden önce muhasebe yapmayı bilmektir. Arif olan anlar, Arafat'ı idrak eden hacı olur, Arafat'ı kavrayan marifeti bulur. Arafat, arif olma yeridir. Arafat marifeti yakalama yeridir. Arafat önce kendini bilme, kendini bulma deneyimidir.

Vakfe, duruş ve bekleyiş demektir. Arafat vakfesi, bir yandan insanın dünyaya ayak basışını, diğer yandan ise kıyamette Allah'ın huzurunda bekleyişini hatırlatır. Vakfe, uzun soluklu bir duruştur, sabahtan akşama kadar heyecanla, korku ve ümit arası bir bekleyiştir. Arafat, müminin Rabbi'nin huzurunda imanla, sebatla, umutla gerçekleştirdiği bilinçli bir duruştur. Vakfe, inananların, nefislerine karşı, birbirlerine karşı, başkalarına karşı ortaya koyduğu vakarlı ve kararlı bir duruştur. Bütün Müslümanların kardeş olduklarını, Hz. İbrahim'in milleti olan tek bir din ve millet olduklarını, yek vücut olduklarını ispatlayan şanlı, asaletli bir duruştur.

Şeytan taşlama, Hz. İbrahim'e engel olmaya çalışan şeytani kovmak amacıyla ona taş fırlatmasını sembolize eder. Bir peygamber olarak ona şeytan gözükmüş ve o da Rabbi ile arasına girmek isteyen, kendisini engellemek isteyen şeytani taşlamıştı. Taşlama, bir anlamda şeytana karşı girişilen bir savaşı sembolize eder. Attığı her bir taşı, nefesine, şehvetine ve şeytana karşı fırlatır. Kulluğun ve sorumluluğun önünde engel olan şeyler her ne ise...

Kurban, bir taraftan hac görevlerini yerine getirebilmenin şükrünü eda etmek, bir taraftan da, şeytana karşı yapılan savaşta elde edilen zaferi kutlamak demektir. Nasıl ramazan orucunu tamamlayınca Ramazan Bayramı yapılıyorsa, hac ibadetleri tamamlanınca da hac kurbanları (Hedy) kesilmekte ve Kurban Bayramı kutlanmaktadır. Kısaca Arafat'ta bilgiye, Meş'ar'da bilince, Mina'da sevgiye ve Cemerat'ta zafere kavuşan hacı, kurban hedyi (hediyyesi) ile takvaya, takva ile de Allah'a ulaşmaktadır.

Veda Tavafı, Allah ile karşılaşınca dek yenilediği ahbine sadık kalacağı niyet ve düşüncesiyle Kâbe'ye veda edıştır. Ziyaret tavafıyla hac tamamlandığı için, bu tavaf âdeta bir mühür mesabesinde. Şeytani yenmiş, nefisini dizginlemiş, günahlarından arınmış, imanını ve ahidini yenilemiş, kalbini her türlü olumsuz duygu ve düşüncelerden temizlemiş bir vaziyette "kabul edilmiştir" mührünü elde edebilme ümidiyle yapar ziyaret tavafını. Ziyaret tavafında, artık "mebrur bir hac" yapmış olduğu ümidi ile "annesinden doğduğu gibi bağışlandığı" inancı ile son yakarışlarını yapar Kâbe'nin etekleri etrafında. Artık, her türlü kirden arınmış, iman, marifet, bilinç, sevgi ve takva ile donanmış tertemiz bir kalp ile yapar son tavafını. Ve tekrar kavuşmak üzere gözyaşlarıyla kutsal iklimden ayrılır.

Netice olarak bu iman ve bilinçle yapılan hac, bir dönüşümdür, değişimdir. Âdeta silkinip yeniden kendine geliş, ölen ruhun yeniden dirilişidir. Hayat yolculuğunun hacdan sonraya kalan kısmını, yoldaki işaretlere çok daha dikkat ederek yol alış ve bu kazanımlarla son menzile varıştır.

Yeryüzünün yıllık en büyük buluşması üzerine bir anlam denemesi

Dr. Ekrem Keleş

Arafat vakfesi, yeryüzünün yıllık en büyük buluşmasıdır. Milyonlarca Müslümanın gerçekleştirdiği bu bir araya geliş, Allah'ı anma, O'na yönelme, O'na dua ve niyazın yanında diğer bir yönüyle de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Veda Hutbesi'nde dile getirdiği ilkeler ve değerler etrafında gerçekleştirilen yıllık bir buluşmadır. Hz. Âdem ile başlayan ve Hz. Muhammed (s.a.s.) ile tamamlanan din-î mübin-i İslam'ın ortaya koyduğu evrensel değerler etrafında gerçekleşen bu buluşma, Müminlerin temsilcileri tarafından bütün müminler adına gerçekleştirilen bir duruştur.

Müminler bu duruş ile Allah elçisinin, Veda Hutbesi'nde dile getirdiği değerlerin yanında olduklarını ilan etmiş olmaktadırlar.

Arafat, İslamî literatürde Hz. Âdem'le Hz. Havva'nın buluştukları yer olarak bilinir. Tövbelerinin kabulünün bir işareti olarak ilk anne ve babamızın burada buluşması, çocukları olarak bizim için elbette çok anlamlı bir hatıradır. Bundan başka Arafat, ulu'l-azm peygamberlerden Hz. İbrahim'in ve oğlu İsmail'in de nice hatıralarıyla doludur. Fakat en önemlisi, Arafat, kâinatın Efendisi Rasul-i Ekrem'in Veda Hutbesi'ni okuduğu yerdir.

Yüz yirmi bin sahabe Rasulü Allah ile birlikte burada vakfeye durmuş ve onun Veda Hutbesi'nde seslendirdiği değerleri ondan dinlemiş onun 'Tebliğ ettim mi?' takririne 'Evet tebliğ ettin ey Allah'ın elçisi' diyerek karşılık vermiş ve onun tebliğ ettiği bu değerleri tüm insanlığa ulaştırmak üzere harekete geçmiştir.

Tarihe 'Veda Hutbesi' olarak geçen ve Allah Rasulü'nün, on dört asır evvel irat buyurduğu 'İnsan Hakları Manifestosu' mahiyetindeki bu hutbede kıyamete kadar insanlığa ışık tutacak evrensel insanî ilkeler yer almıştır. Toplumlari temelden sarsan her türlü gayriahlaki tutum ve davranış, haksız kazanç, emanete hıyanet, kişisel öç alma eylemleri, servetin belli ellerde toplanmasını sağlayan haksız uygulamalar temelli yasaklanmış ve kaldırılmıştır. Toplumsal düzenin temeli olan adalet ve hakkaniyet hayatın bütün alanlarında tesis edilmek üzere nihai olarak ve kesin bir şekilde emredilmiştir.

Her türlü ayrımcılık yasaklanmış, can, mal, akıl, nesil, ırz, namus ve şeref güvenliği; inanç özgürlüğü gibi temel insan hakları ve evrensel ilkeler bütün insanlığa iletmek üzere sahabe-i kirama tebliğ edilmiştir.

İşte her yıl müminler, sahabe-i kiramın Rasulü Allah'tan bu değerleri dinleyip tüm insanlığa ulaştırmak üzere yola çıkması gibi Arafat'ta toplanır, âdeta Rasulü Allah'tan bu değerleri yeniden dinler ve yine tüm insanlığa bunları taşımak üzere Arafat'tan sel gibi akarak yola çıkar.

Arafat vakfesi, işte bu değerlerin etrafında bir duruştur. Bu duruş, söz konusu değerlerin yanında olacağı ve artık bundan sonraki hayatında da bu değerlerin taşıyıcısı ve savunucusu olacağı bir ilanıdır. Irkları, coğrafyaları, dilleri, renkleri ve kültürleri farklı, fakat imanları ve gönülleri bir, milyonlarca mümin Arafat'tan bu değerleri yüklenerek yola çıkar, Müzdelife'ye doğru yürüyüşe geçer. Bu yürüyüş söz konusu değerleri müminler olarak tüm insanlığa iletmek üzere çıkılan büyük ve anlamlı bir yolculuktur. Omuzlanan değerleri tüm insanlığa ulaştırmak üzere gerçekleştirilen bir yürüyüşdür bu.

'Allah, bizden herhangi bir şeyi işiten ve işittiği gibi de tebliğ edip başkalarına aktaran kişinin yüzünü ak etsin. Çünkü tebliğ edilen nice

insan vardır ki, tebliğ edenden daha derin bir anlayış ve kavrayışa sahip olabilir ' (İbn Mâce, Mukaddime, 1)

Suyun mutlaka yolunu bulup akması gibi bir şekilde bu değerlerin insanlığa ulaştırılması için çıkılan bu yolculuğun önünü hiçbir engelin kesemeyeceğinin bir ifadesi olmak üzere, adeta selin akışını ifade eden 'İfada' tabiri kullanılmıştır.

Çıkılan bu yolculukta Cenab-ı Hakk'ın koyduğu ölçülerin hatırdan çıkarılmaması, hep bu ölçüler ışığında yürünmesi için de '...Arafat'tan ayrılıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. O'nu, size gösterdiği gibi zikredin...' (Bakara, 198) denmiştir. Daha ilk durakta hemen Yüce Allah anılacak ve O'nun ölçüleri ışığında yola devam ediş simgelenmiş olacaktır. Böylece her bir durakta tıpkı Meş'ar-i Haram'daki gibi Yüce Allah anılmaya devam edilecektir.

Bu değerleri taşıırken müminler, yollarına çıkabilecek engelleri bertaraf etmeyi simgelemek üzere de şeytan taşlarlar. Bu değerleri insanlığa ulaştırırken yollarına çıkabilecek her türlü engeli bertaraf ederek yollarına devam edeceklerinin işaretini verirler.

Daha sonra Beytullah'a gelir, onu tavaf ederler. Bir şeyin etrafında dönmek, âdeta onun etrafında pervane kesilmek, sembolik olarak onun için her şeyini feda edebileceğini gösterir. Kâbe'yi tavaf ederken müminler Veda Hutbesi'nde yer alan değerlerin etrafında pervane kesileceklerini sembolik olarak ifade etmiş olurlar. Hacer-i Esved'i istilam ile de ömür boyu bu değerleri taşıma ve hayatlarında uygulama sözü vermiş olurlar. Çünkü Hacer-i Esved'i istilam, Yüce Allah ile yapılan bir sözleşmedir.

Önemli olan, müminlerin, yeryüzünün yıllık en büyük buluşmasında yükledikleri evrensel değerleri taşımak üzere verdikleri sözün bir ömür boyu arkasında durmaları ve bu değerlerin insanlığa ulaştırılması çabalarını bırakmamalarıdır. Zira insanlığın bu değerlere çölde susuzluktan dudağı çatlamış bir kişinin suya olan ihtiyacından daha fazla ihtiyacı vardır.

Kurbanın Alam

Dr. Ülfet Görgülü

“Salatım ve kurbanım, hayatım ve mematım âlemlerin Rabbi Allah içindir.” (En’am, 162)

Kerim Kitabımız, insanlığın yeryüzü serüvenini Hz. Âdem’le başlatırken, bilvesile haberdar kılar bizi yeryüzünün ilk kurban hikayesinden: İki “Âdemoğlu” birer kurban takdim eder Yaratana. Biri reddedilir dergâh-ı uluhiyette, diğeri makbul olurken. Ve ilahî âlemden duyurulur hepimize: “Kurban kabul olunur, ancak takva sahiplerinden.” (Maide, 27)

Yüce Kur’anımız, takva elbisesine bürünmüş bir çift gönül üzerinden bir başka kurban hikâyesiyle buluşturur bizi: Uzun yıllar evlat hasretiyle tutuşan bir yürekte onunkisi. Dua edip Mevla’dan bu hasretin bitmesini diliyor ve katından “salih bir evlat” istiyordu. Ve işte beklenen semavî müjde gelmiş, malıyla, canıyla sınıanıp muhabbetullahını ağır bedeller ödeyerek ispat eden Halilinin duasını Rabbi kabul buyurmuştu. İsmail’di müjdelenen... Hakkında: “O halim, selim bir oğuldur.” denilen. (Saffat, 101) Gelişip ergenlik çağına geldiğinde, çok sevgili babasının; “Yavrucuğum rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Ne dersin?” sualine, “Babacığım emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden

bulacaksınız.” (Saffat, 102) cevabını veren. İsmail’di o, Allah için kurban edilmeyi cana minnet bilen... Şairin;

Canımı canan eğer isterse minnet canıma / Can nedir kim anı kurban etmeyim cananıma

Can ile şayet bizden hoşnud ola cananımız / Cana minnettir anın kurbanı olsun canımız.

dizelerinde mücessemleşen...

- Kurban: İbrahim (a.s.)’in sadakatiydi...

- Kurban: İsmail (a.s.)’in teslimiyetiydi...

- Kurban: Hacer’de her ikisiydi...

Budur bizim payımıza düşen, bu hikâyeden..

Âlemlere rahmet Yüce Nebi (s.a.s.); hem babası Abdullah’a hem atası İsmail’in hatırasına atıf yapıyordu, “Ben iki kurbanlığın oğluyum” derken.

O gün bu gündür şeâir-i İslamiyye’nin içinde müstesna bir yeri vardır kurbanın. O, mühim bir ifadesidir Müslümanlığın. Önemli bir şiarıdır din-i mübin-i İslam’ın. Tıpkı gök kubbeye uzanan minareler, minarelerden semaya yükselen ezanlar, semadan arza nüzul eden Kur’an gibi...

Kur’an ve kurban, birbiriyle ne kadar da mütecanis değil mi? Her ikisi de aynı vezinde iki kavram: “fu’lân”. Yani kelimenin, taşıdığı mana ile dolu ve sürekli olan. Nasıl ki, Kur’an’a okumakla doyulmuyor ve tekrarından bıkmıyorsa, kurban da gönül ufkunda mütemadiyen tekerür etmeli, namaz, oruç, hac, dua ne varsa ibadet niyetiyle eda edilen, hepsi birer kurban olmalı. “Rabbin için namaz kıl ve kurban kes!” (Kevser, 2) Kevsere erişenler, kevseri ikram edene kurban olurlar. Kelamın ifade edemeyeceği bir lezzeti tadarlar.

“Duysa bunu şah-ı cihan / Katresine verirdi can

Olmaz paha kevn u mekan / Bu tevhidin lezzetine” (Niyazi Mısri)

Kurbanda rükün kanın akıtılmasıdır. Lakin kurban hayvan boğazlamaktan ibaret değildir. İbrahimî bir sadakatin, İsmailî bir teslimiyetin, Muhammedî bir muhabbetin ortaya konması, hasılı peygamberlerle

aynı safta buluşulmasıdır. Kurban, Meryem misali Rabbe adanmışlıktır. Müzzemmil olup, tam bir yönelişle Hakka iltica eyleyiştir kurban. (Müzzemmil, 8) Hani takvayla kuşanmış iki gönül ehlinin büyük imtihanının adıydı ya kurban. Kurban da bir vesile kılınmıştır Yüce Allah tarafından, kulu takvaya ulaştırır. Zira kesilen hayvanların ne etleri ne kanlarıdır Hak katında arzulanan. Hakikatte canın, sahibine sunulmasıdır kurban. "Bizim Yunus" ne güzel söylüyor:

İsmailem Hak yoluna canımı kurban eylerem

Çünkü bu can kurban imiş koçu kurbanı neylerem

Kurban bize varoluş hikmetimizi kavratır. Ölüm ve hayat üzerinde tefekkür vesile olur. Kurbanlık hayvandan bu anlamda alınacak dersler vardır. O, bir ibadetin asli unsuru olarak canından olmakta, fenaya ermektedir. Ancak insanda yeniden canlanıp hayat bulmaktadır. İnsanın her nefes alıp veriş bu fena-beka çizgisinde ölümle hayatı an be an yaşamasıdır aslında. Ve şayet insan her demini Hak'la beraber olma şuuruyla geçirir, O'nun ismiyle alıp verirse nefesini, her an kurban oluyor demektir Rabbine. İşte tam da bu mertebede:

Yılda bir kurban keserler halk-ı alem iydi için

Dem be dem saat be saat ben senin kurbanınem

diyen Hak aşıklarına imrenmemek mümkün mü?

Kurban bizim cimriliğimizi tedavi eder, merhamet pınarımızı çağıldatır yeniden. Vermeyi, paylaşmayı yaşatır gönülden. Tok iken ne kadar anlayabiliyoruz ki açın halinden? Allah Rasulü'nün; "Siz bizden değilsiniz" itabına düçar olmayalım diye, yetişir kurbanlar imdadımıza. Yediğimiz değil, verdiğimiz bizimdi zira. Hesapsız dağıttıkça kurbanımızın etinden, tuttukça komşularımızın, yoksul ve yetimlerimizin ellerinden, kurbanımız da tutar bizim elimizden. Sırrattan geçirir bizi, ihlasımızı, sadakatimizi, teslimiyetimizi yüklenen kurbanlarımız. Cennette bir merasime dönüşür böylece bayramlarımız.

Kurbanla tamir olunmakta, yenilenmekteyiz âdeta. Kör, total hayvan kurban edilmez, yürüyemezse şayet kurban edileceği yere. Cılız değil, semiz olmalı, sakat değil, sağlamından seçmelidir kurbanı. Peki, kurbanın sahibi nasıl olmalı? Günahlarla lekelenmiş gönüller, haramlar-

la perdelenmiş gözler, malayani ile sakatlanmış diller, hakkı olmayana uzanmış ellerle, mücrim bir hâlde çıkabilir miyiz huzuru ilahîye, yürüyebilir miyiz dergah-ı uluhiyete? Seçilebilir miyiz ebrar ve mukarrabun zümresine? Kurbanımız nefislerimizi tezkiye ve günahlardan arınma fırsatı sunuyor bize, değerlendirebilmeliyiz öyleyse. Kurban Allah'a en iyiyi sunmaksa, en iyilerden olmak için say u gayret edelim gün u gece. Zira işi olmaz Mevla'nın kurbanlıklarla, O'nun bütün işi bizimle!

Kurban, aşkın ifadesi, maşukla kurbiyete ermek, canda cananı bulabilmektir dahi. "Biz ona şah damarından da yakınız" (Kâf, 16) ayetiyle hemhâl olabilmektir. Kurban; "Barigâh-ı kibriyaya vesileyi takarrubtur" Cûdî Efendi'nin dediği gibi. Bu kurbiyet buuduna erenler şeytanlarını taşlamış, kurbanlarını kesmiş olanlardır. Ne mutlu onlara! Dile gelmiş hâlleri şairin lisanında:

"Ve nahnu akrabu" ey can

Buyurdu Hazreti Mevla

Reva mı kalbine şeytan

Girip versin sana iğva

Kulluğumuzun inşasında ve ahiretimizin imarında bütün ibadetler bir vasıtadır, amaca ulaştıran araçtır. Gaye; rızayı bâriye erişmek, vuslat-ı yâr ile halvet olmaktır. Bu yüzdendir ki; kurban kelimesine yüklediğimiz manada, kurbanla oluşan anlam dünyamızda her dem yâr ile vuslata duyduğumuz iştihakımız vardır. "Can kurban" diye sesleniriz çoğu zaman dostlarımıza. "Seni verene kurban olayım" diyerek dile getiririz muhabbetimizi onlara. "Kurbanın olayım" yakarıyla iletiriz talebimizi yakınlarımıza. Ne kadar samimi, sıcak ve dostça ifadeler bunlar, hiç can acıtmamakta. Kınalı kuzular misali kınalayıp süslemekte rahmet iksiriyle yürekleri.

Hasılı; kurban yeryüzünün insanlıkla yaşıt en eski ama eskimeyen ibadeti. Kurban; cesedi kan akıtmak, ruhu takva olan ibadet. Ya Rabbi; kurbanın olam, bizi dergah-ı ilahîne kabul et! Amin...

Şüphesiz,
Safa ile Merve Allah'ın
(dininin) nişanelerindedir.
Onun için her kim hac ve umre
niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve
onları da tavaf ederse bunda bir
günah yoktur. Her kim de
gönlünden koparak bir
hayır işlerse şüphesiz,
Allah onu bilir,
karşılığını verir.

(Bakara, 158)

**Her kim de Allah'ın nişanelerini
(kurbanlıklarını) yüceltirse şüphesiz ki bu,
kalplerin takvasından (Allah'a karşı
gelmekten sakınmasından)dır.**

(Hac, 32)